

פתרון הבחינה

תנ"ך

קיץ תשפ"א, 2021, שאלון: 1361
מוגש ע"י מורה לתנ"ך של "יואל גבע"

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

השאלות

הנבחנים נדרשו לענות על ארבע מהשאלות 1-7 (לכל שאלה - 25 נקודות).
בכל אחת מהשאלות שנבחרו, יש לענות על כל הסעיפים שבשאלה.

שאלה 1

סעיף א'

- (1) הגאולה האישית שהשיגה תמר לאחר שביצעה את תוכניתה היא להרות, ללדת ילד. א': ייבום.
לביסוס: "... ויבא אליה ותהר לו".
- (2) תוכניתה של תמר הביאה גם לגאולת המשפחה והשבט: תוכניתה של תמר נועדה לגאול אותה מהאלמנות ועריריות, תמר הצליחה להרות מיהודה, אבי המשפחה והשבט, ואילמלא עשתה זאת, הייתה משפחת יהודה בסכנת הכחדה. שני בניו הבכורים של יהודה מתו, מבלי להותיר בנים אחרים, שיישאו את שמם לדורות. מן הצאצאים שנולדו ליהודה ותמר, המשיכה להתפתח השושלת של שבט יהודה.

סעיף ב'

שתי התלבטויות שהיו לתמר כשעמדה לבצע את תוכניתה:

- יהודה או כל אדם אחר, היה עלול לזהות אותה בתור ה"קדשה" העומדת בצד הדרך, ובכך הייתה מסכנת את שמה הטוב ואת תוכניתה.
- תוכניתה של תמר התבססה על כך שליהודה לא יהיה כיצד לשלם לה ולכן יאלץ להשאיר את כליו האישיים המזוהים עימו אצלה. ומה היה אם היה לו כסף לתשלום?
- יהודה היה עלול לסרב לבקשתה להשאיר אצלה לעירבון את חפציו האישיים.
- מה אם לא תיכנס להיריון?

- מה אם יהודה לא יסכים להכיר באבהותו?
- האם המעשה של "גניבת זרע" מהחם שלה הוא ראוי או נכון?
- האם עליה לקבל את גזירתו של יהודה, פטריארך המשפחה ולחכות לגדילתו של שלה, כמצופה ממנה?

תיתכנה אפשרויות נוספות.

שאלה 2

סעיף א'

(1) המיילדות נאלצו להתמודד עם שני צווים סותרים :

צו המלך: פרעה ציווה על המיילדות העבריות, שבזמן שהן מיילדות את הנשים העבריות, להמית כל בן זכר שנולד, ולהותיר רק את הבנות הנולדות בחיים. לביסוס: "ויאמר בילדכן את העבריות וראיתן על האבנים אם בן הוא והמתן אתו ואם בת היא וחייה".

צו המצפון: כל אדם בעל מצפון, לא היה מסכים להרוג תינוקות חפים מפשע ועל אחת כמה וכמה כאשר מדובר בנשים, שתפקידן לסייע לנשים הרות בלידתן, נשים שמהותן להביא חיים לעולם. לכן, המיילדות העבריות, לא קיימו את צו המלך הסותר ומנוגד לצו מצפונן. לביסוס: "ותיראן המילדת את האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים ותחיין את הילדים".

(2) חוכמתן של המיילדות באה לידי ביטוי בדבריהן לפרעה: הן לא מתריסות נגדו, על שאינן מוכנות למלא את הצו האכזרי שלו, אלא הן מתרצות לפניו את הסיבה לכך שהן לא מילאו את הצו שלו, בצורה מתוחכמת. לדבריהן, הנשים העבריות מלאות חיוניות ויולדות בקלות ומהר, לפני בוא המיילדות. לכן, הן רואות את הוולד לאחר האימהות העבריות. במילים אחרות: רצינו, אבל לא הספקנו...

סעיף ב'

ניתן לקבל תשובה של "מסכים" או "לא מסכים", לטענה שהפעולה של המיילדות גרמה להחמרת הגזרה של פרעה. לדוגמה:

אני מסכימה עם הטענה שהפעולה של המיילדות גרמה להחמרת הגזרה של פרעה. המיילדות טענו לפני המלך שאין להן שליטה ובקרה על מין היילודים בקרב העבריות, כי הן יולדות עוד לפני הגיען. לאור מידע זה, פרעה החמיר את גזירתו וציווה על כל המצרים לשתף עימו פעולה ולהמית כל בן זכר עברי. בעקבות גזירה זו, רבים הסיכויים שאנשי מצרים ישתפו פעולה וימלאו את צו המלך ויגרמו למותם של תינוקות עבריים.

או: אני לא מסכימה עם הטענה, מאחר ופרעה היה נחוש להביא להמעטת ריבוי העם העברי, ובכל פעם גזר גזירה חמורה נוספת. ניתן להניח, שפרעה היה מוסיף ומחמיר עם גזירותיו, ללא כל קשר לפעולת המיילדות.

שאלה 3**סעיף א'**

(1) על פי הכתוב יש אמת בדברים של מרים ואהרון שמשו פגע במעמדם בהנהגת העם : לדבריהם ה' דיבר גם איתם ולא רק עם משה, כלומר הוא אינו המנהיג היחידי לעם המביא את דבר ה' לעם. ומתוך הכתוב אכן ה' מדבר אל מרים ואל אהרון. [ניתן לראות שגם העם רואה במרים מנהיגה, וכל העם ממתין לה עד לסוף התבודדותה מהצרעת].

(2) תשובת ה' על דברי מרים ואהרון: ה' מבהיר את ייחודו של משה כמנהיג העם, ובכך מעניק תוקף ואישור אלוהי למנהיגות משה על העם. לביסוס: "אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע... לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא פה אל פה אדבר בו... ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה". ה' נותן לגיטימציה לייחודו של משה כמנהיג העם.

סעיף ב'

(1) על פי המדרש הנזק שעלול להיגרם מלשון הרע, הוא נזק בלתי הפיך. המדרש מדמה את לשון הרע לפגיעת חץ, גם אם הפוגע היה רוצה לחזור בו מהפגיעה שעשה החץ, הוא אינו יכול לבטלה. כך גם לגבי לשון הרע, מרגע שנאמרו הדברים וגרמו לפגיעה, לא ניתן לקחתם בחזרה ולא את הפגיעה שגרמו.

(2) לדעתי, הנזק שעלול להיגרם למשה בעקבות לשון הרע שדיברו מרים ואהרון, הוא פגיעה במעמדו כמנהיג העם. אם קרובי משפחתו מטילים ספק במנהיגותו, הדבר עלול להשפיע גם על העם, העלול לזלזל במשה כמנהיג.

שאלה 4**סעיף א'**

(1) שתי אזהרות שהזהיר ה' את בלעם (יש לבסס):

- ה' הזהיר את בלעם שלא ללכת עם שליחיו של בלק. "לא תלך עמהם".

- ה' הזהיר את בלעם שלא לקלל את עם ישראל. "לא תאר את העם כי ברוך הוא".

- ה' הזהיר את בלעם שעליו לעשות כדבריו ולאמור רק את אשר יצווה עליו. "ואך את הדבר אשר אדבר אליך אתו תעשה".

(2) התנהגות האתון מאירה את בלעם באור אירוני: האתון, הבהמה, רואה את מלאך ה' הניצב בדרך, בעוד שבלעם הקוסם אינו רואה את המלאך: "ותרא האתון את מלאך ה' ניצב בדרך...". האתון מנסה לסטות מהדרך, כדי להימנע מפגיעת המלאך, עד שבאין ברירה היא רובצת תחתיה מבלי לזוז. האתון השכילה להבין את המצב, שאין ביכולתה לפעול כנגד רצון המלאך העומד בדרכם, ולכן עליה להיכנע ולעצור. לעומת בלעם, שלמרות אזהרות ה', שלא ללכת עם שליחי בלק ושלא לקלל את עם ישראל, הוא מתעקש וממשיך בדרכו. בלעם שאינו מבין את המצב, מכה את הבהמה האומללה. הוא בעל הכוחות, מוצג בצורה אירונית, כחסר כל יכולת ראייה או הבנה, שדווקא האתון הבהמה זוכה להם. "ויאמר בלעם אך מלאך ה' חטאתי כי לא ידעתי כי אתה נצב לקראתי בדרך...".

סעיף ב'

כל טענה המנומקת ומבוססת תתקבל. לדוגמא:
 לדעתי הטיעון שבלעם רצה לקלל את עם ישראל בגלל תאוות כסף, הוא שהניע אותו. בלק מלך מואב, היה מוכן להציע לבלעם כל אשר יבקש אם יקלל את עם ישראל: "כי כבד אכבדך מאד וכל אשר תאמר אלי אעשה...".

תתקבל גם הטענה שהוא קילל בגלל שנאה לעם ישראל, בצירוף נימוק וביסוס.

שאלה 5

סעיף א'

(1) המניע של רחב בדבריה לשליחי מלך יריחו, הוא להטעות אותם ולגרום להם להתרחק, מבלי שיחשפו את השקר שלה, או את בגידתה, כדי להציל את המרגלים [שיצילו אותה ואת משפחתה]. היא יודעת שאין טעם לשקר לשליחי המלך, הרי כל אנשי יריחו יודעים שהמרגלים הגיעו אליה, אך מבהירה שלא שאלה הרבה ואין לה מושג לאן הלכו. היא אף מעמידה פנים כמסייעת לשליחי המלך, לתפוס את המרגלים, כדי שלא יחשדו בה. "ותאמר כן באו אלי האנשים ולא ידעתי מאין המה... והאנשים יצאו לא ידעתי אנה הלכו האנשים רדפו מהר אחריהם כי תשיגום".

המניע של רחב בדבריה למרגלים, הוא להציל את עצמה ואת בני משפחתה, כאשר בני ישראל יכבשו את יריחו. רחב מבינה שיריחו עתידה להיכבש ע"י בני ישראל, לכן היא מבקשת שבתמורה לעזרתה בהצלת המרגלים, הם יצילו אותה ואת משפחתה. "ועתה השבעו נא לי בה' כי עשיתי עמכם חסד ועשיתם גם אתם עם בית אבי חסד... והצלתם את נפשתינו ממות".

(2) המילה המדגישה בדבריה של רחב את התלות ההדדית בין גורלה ובין גורל המרגלים היא "חסד". כפי שהיא נוהגת עימם בחסד ומצילה את חייהם מפני שליחי המלך, היא מבקשת שינהגו בה ובמשפחתה בחסד, ויצילו את חייהם בזמן כיבוש יריחו.

סעיף ב'

(1) הביקורת המרומזת על יהושע:

בפסוק א' נמסר שיהושע שלח שני מרגלים לתור את יריחו לפני כיבושה. בפסוקים ט"ו-י"א, רחב, הזונה מיריחו, מספרת למרגלים שידוע לכל שהארץ הובטחה לבני ישראל על ידי ה', שהפגין את כוחו ואת עוצמתו, וכי כל עמי האזור חוששים מפני בני ישראל ואלוהים. לו יהושע היה מגלה אמונה מלאה בה' ומפנים את העובדה שהארץ המובטחת תינתן לבני ישראל בכוחו של ה', הוא לא היה שולח מרגלים אל הארץ, שנכשלו באופן מוחלט בתפקידם [וגרמו להצלת רבים מאנשי יריחו, בניגוד לצו ה']. רחב הזונה הזרה, מבינה ויודעת את מה שיהושע היה אמור להפנים ולדעת.

(2) לדברי חז"ל רחב התגיירה, בדבריה למרגלים, רחב מכריזה שה' הוא האלוהים הנמצא בכל, וכי כוחו גדול ועצום. "ה' אלהיכם הוא אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת" – באמירה זו, ניתן לראות שהיא מכריזה על קבלתה והכרתה בה' כאל היחיד, על התגיירותה.

שאלה 6

סעיף א'

(1) פעולת אליהו כנגד שלטון אחאב ואיזבל: הכרזה על בצורת כעונש על חטאיהם. בצורת מתמשכת, עד שה' מצווה על הכרזת סיומה. "ויהי ימים רבים ודבר ה' היה אל אליהו בשנה השלישית לאמר לך הראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה".

פעולת עובדיהו כנגד שלטון אחאב ואיזבל: עובדיהו הציל 100 נביאי ה' ממוות על ידי איזבל, שרדפה והמיתה את נביאי ה'. הוא דאג להחביאם ואף לכלכל אותם בתקופת הבצורת, בניגוד לשלטון העריץ של איזבל. "ויהי בהכרית איזבל את נביאי ה' ויקח עבדיהו מאה נביאים ויחביאם חמישים איש במערה וכלכלם לחם ומים".

(2) כל אחת מהדעות תתקבל, לגבי דרך הפעולה היעילה יותר נגד שלטון אחאב, הדרך של עובדיהו או הדרך של אליהו, בליווי נימוק וביסוס על הכתוב.

סעיף ב'

אחאב פעל לטובת העם בזמן הבצורת: אחאב המלך, יצא בעצמו בזמן הבצורת, לתור אחר חציר ומים כדי להחיות את הבהמות: "ויאמר אחאב אל עובדיהו לך בארץ אל כל מעיני המים ואל כל הנחלים אולי נמצא חציר ונחיה סוס ופרד ולא נכרית מהבהמה".

או: לאורך כל תקופת הבצורת אחאב חיפש אחר אליהו, כדי שיביא לסוף הבצורת: "... אם יש גוי וממלכה אשר לא שלח אדני שם לבקשך..."

אליהו פעל לטובת העם בזמן הבצורת: אליהו חזר אל הארץ, כדי לפגוש את אחאב ולהכריז על סיום הבצורת: "וילך אליהו להראות אל אחאב..."

שאלה 7

סעיף א'

(1) לדעתי, יהושפט מלך יהודה ביקש לקרוא למיכיהו בן ימלה לאחר ששמע את נבואת הנביאים האחרים, כי כולם ניבאו אותו הדבר ובאותה הדרך, דבר המעורר חשד לגבי אמינות נבואתם. לכן, ביקש לשמוע נביא אחר, שאינו מושפע מדברי הנביאים האחרים.

(2) הדילמה שהייתה למיכיהו כשבא לנבא לשני המלכים: האם לנבא טובות על המלכים כמו יתר הנביאים, לרצות אותם בדברי נבואה חיוביים (ללכת עם הזרם), או לאמור את דברי הנבואה הקשים, המנוגדים לדברי הנביאים האחרים (לצאת כנגד הזרם).

סעיף ב'

(1) שתי הנבואות הסותרות שניבא מיכיהו: בתחילה, מיכיהו ניבא הצלחה למלך ישראל בקרב על רמת גלעד. אך נבואתו השנייה סותרת, מיכיהו ניבא את הפסד העם במלחמה ואת מותו של מלך ישראל.

(2) הגורם לסתירה זו, להראות שכל הנביאים היו מושפעים מדברי רוח השקר ששלח ה'. כביכול הנבואה שרצה ה' שישמע אחאב, כדי לפתותו לצאת לקרב. והנבואה האמיתית, שאחאב עתיד למות בקרב. מיכיהו מציג את שתי הנבואות לפני אחאב, את הנבואה השקרית, שכל הנביאים מסרו לו בהשפעת רוח השקר, ואת הנבואה האמיתית לגבי גורלו המר.

או: מיכיהו ניבא בתחילה בצורה חיובית על אחאב, כי חשב שהמלך מצפה לזאת, שיתאים את דברי נבואתו לדברי יתר הנביאים. אך לאחר שאחאב דרש ממנו לנבא לו אמת בשם ה', ניבא לו מיכיהו את דברי הנבואה הקשים.